

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li

SUYIRLITEPA YODGORLIGIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK TADQIQOTLAR

VA TOPILGAN AYRIM TANGALAR TAHLILI 11-19

Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna

O'ZBEKISTON ELEKTR ENERGETIKA SANOATI RIVOJIDA D.P.ROZITNING O'RNI 20-24

Umarov Sardor Yakubovich

XX ASRNING OXIRI-XXI ASR BOSHIDA GERMANIYA DAVLAT MOLIYASI VA

BIRLASHTIRISHNING MOLIYAVIY OQIBATLARI..... 25-31

Eshonkulov Shaxzod Eshkuvatovich

AHOLINING LOKAL-ETNOGRAFIK GURUHLARI VA ULAR BILAN BOG'LIQ

TOPONIMLAR 32-37

Olimov Nodirbek Anvarjon o'g'li

QO'QON XONLIGI ETNIK HOLATIGA OID MA'LUMOTLAR

(“TARIXI SHOHRUXIY” ASARI MISOLIDA) 38-41

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Daminova Mashhuraxon

DAVRIY MATBUOT VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI..... 42-45

Ahmedov Bahodir Ismailovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASINING

TARIXIY BOSQICHLARI 46-55

Ravshanov Mahmud

ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN

FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUV MASALALARI..... 56-59

Asadova Ra'no Baymanovna

O'ZBEKISTON VA HINDISTON O'RTASIDAGI ILM-FAN HAMKORLIGI TARIXI

VA ZAMONAVIY BOSQICHLARI 60-64

Qurbonova Marg'uba

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIL SIYOSATI EVOLYUTSIYASI

VA MILLIY IDENTITETNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI

(1991–2025 YILLAR TAHLILI) 65-68

Kamolova Habiba Muhammadiyevna

SOBIQ SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SHAHRISABZ IQTISODIY

INFRATUZILMASIDAGI ZIDDIYATLI O'ZGARISHLAR 69-74

Ergashev Umar Kuzyevich

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGI G'UZOR BEKLIGI AHOLISI

TARIXI (HARDURI ETNOGRAFIK GURUHI MISOLIDA) 75-79

Ergashev Akhror

THE FACTORS THAT HAVE LED TO INTERNAL CRISES IN PAKISTAN,

AND THE SUBSEQUENT STRENGTHENING OF THE MILITARY'S ROLE

IN THE COUNTRY'S POLITICAL LIFE 80-88

<i>Qurbonov Abbos Shonazarovich</i> SUN'YI INTELLEKT YORDAMIDA ARXIV HUJJATLARINI TAHLIL QILISH: YANGI TARIXIY YONDASHUVLAR	89-93
<i>Esanova Nilufar</i> CHET EL INVESTITSİYALARINING O'ZBEKISTON SANOAT SIYOSATIDAGI O'RNI: XALQARO HAMKORLIK TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	94-97
<i>Askarxodjayev Yaminxon Muxammedovich</i> "MAORIF VA O'QUTG'UCHI" JURNALI "MEHNAT MAKTABI NIMA DEMAK?" MAQOLASIDA O'ZBEKISTON SSRDA AMALIY TA'LIM G'OYASINING DASTLABKI NAZARIY ASOSLARI (1925-YIL, 1-SONI MISOLIDA)	98-105
<i>Ismatova Zulfizar</i> O'ZBEK MILLIY KIIYIMLARINING TAVSIFI VA TASNIFI	106-114
<i>Abdualimova Durdona Shavkat qizi</i> G'AZNAVIYLAR QUDRATINING YEMIRILISH NUQTASI.....	115-125
<i>Xadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISH – TADQIQOTLARNING MUHIM YO'NALISHI	126-129
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> ILMIY RAHBARLIK VA INNOVATSION BOSHQARUVDA O'ZBEK AYOL OLIMALARINING ROLI	130-134
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna</i> O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA GEOLOGIYA VA YENGIL SANOAT TARMOQLARI O'RTASIDAGI INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	135-142
<i>Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o'g'li</i> MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA SANOAT TARKIBIY O'ZGARISHLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	143-151
<i>Sharipova Gulchehra Farhod qizi</i> IMPROVING THE PRACTICAL MECHANISM OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT BASED ON FOREIGN EXPERIENCE: IN THE CASE OF JAPAN	152-157
<i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i> MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MAHALLIY BOSHQARUV TIZIMLARIDA SUN'IY INTELLEKT QO'LLASH TAJRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR	158-162
<i>Sharopov Nurmuhammad Bobirovich</i> DAVLAT SIYOSATI VA YASHIL IQTISODIYOT: SUBSIDİYALAR, SOLIQ VA RAG'BATLAR	163-166
<i>Ibragimov Nodir Nusriddinovich</i> AGRAR SEKTORNI INNOVATSION RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA EKONOMETRIK PROGNOZLASH USHLARINING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI	167-174

<i>Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich</i> CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH HAJMINI OSHIRISHDA BOZOR MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH.....	175-179
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Raupova Ra'no Sohibovna</i> GLOBALASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH.....	180-184
<i>Mamayusupov Umidjon Kurbanovich</i> JAMIYATNI BOSHQARISHDA ILMIY BASHORATNING METODOLOGIK VA PROGNOSTIK VAZIFALARI	185-189
<i>Ergashev Ozodbek Shavkatovich</i> YANGI DAVR G'ARB FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI	190-194
<i>Alimova Shaxnoza Xamidovna</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI TO'LAQONLI ISHTIROKI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	195-205
<i>Tolipov Baxtiyor</i> YOSHLAR IQTISODIY FAOLLIGINING TARIXIY GENEZISI VA RIVOJLANISH OMILLARI	206-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT TIZIMLARI, MAHSULOTLARI VA XIZMATLARIDAN AXBOROT BIZNESI MUHITINI YARATISH ASOSLARI.....	212-218
<i>Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna</i> RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI	219-225
<i>Yekubova Mavluda Iskandarovna</i> RAQAMLASHGAN JAMIYATDA KOMMUNIKATIV REALLIK VA KOMMUNIKATIV RATSIONALLIK	226-232
<i>Madraximov Atabek Abduraximovich</i> EKOLOGIK TARBIYA HAMDA BILIM – EKOLOGIK MADANIYAT POYDEVORI	233-238
<i>Рахматов Нуриддин Негкадамович</i> МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ В ТВОРЧЕСТВЕ ХУСЕЙНА ВОИЗА КАШИФИ	239-243
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLAR ORASIDA GIYOHVAND MODDALAR VA SPIRTLILIKLARGA QIZIQISHNING IJTIMOYIY SABAB VA OQIBATLARI	244-247
<i>Xudoykulov Azamat Beshumovich, Saidov Shomahmud Azamat o'g'li</i> INSON FALSAFASI	248-252
<i>Baratova Madina Xasanovna</i> KAMBAG'AL OILA FARZANDLARINING IJTIMOYIY FAOLLIGINI TA'MINLASH: INDIVIDUAL VA IJTIMOYIY OMILLAR	253-259
<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI: ETIK TAMOIYILLAR VA IJTIMOYIY NOMUTANOSIBLIKLAR TAHLILI	260-269
<i>Obidov Asliddin Shavkatovich</i> COSMIC UNITY AND MORAL CONSCIOUSNESS: REINTERPRETING FARGHANI'S COSMOLOGY THROUGH CHITTICK'S LENS	270-274

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Kaniyazova Jupargul Orinbayevna</i> THE RETROSPECTIVE PLOT IN THE SHORT NOVELS OF CH. AITMATOV	275-280
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СРАВНЕНИЯ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ, СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ И МОРФОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЯХ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А. И. КУПРИНА)	281-285
<i>Sanaqulova Fayoza</i> REKLAMA MATNLARIDA METAFORA TURLARI VA YONDOSH HODISALAR	286-289
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE THEME OF EXILE AND ALIENATION IN BYRON'S POETRY	290-293
<i>Norqobilova Nigora Uralovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI OLQISH VA QARG'ISH SO'ZLARING LINGVOMADANIY SHARTLANISHI	294-298
<i>Ahmedova Fayyoza Rashidovna</i> O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM RIVOJLANISHINING INFRATUZILMAVIY, RAQAMLI VA SOTSIOMADANIY DRAYVERLARI	299-306
<i>Elmuratova Zamira Khodjamuratovna</i> SOME PECULARITIES OF ENGLISH, KARAKALPAK AND TURKMEN PROVERBS ABOUT LABOR	307-310

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Sultanova Sabohat Alisherovna</i> FURTHER DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE FOR ASSESSMENT OF REGULATORY IMPACT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AS AN ELEMENT OF "SMART REGULATION"	311-317
<i>Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li</i> JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TURLARI VA ULARNING FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR	318-328
<i>Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich</i> JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOY REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH	329-339
<i>Xushvaqtov O'tkir Temirovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLAR PROFILAKTIKASI BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIK NORMALARI TAHLILI	340-346
<i>Leonid Khvan Borisovich, Zilola Gulimova</i> THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION	347-353
<i>Normatova Shirin Abdalnabiyevna</i> XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASH BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR TAHLILI	354-362

<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	363-368
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> KRIPTOAKTIVLARGA OID JINOYATLAR VA XALQARO HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ...	369-377
<i>Imomniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> VIRTUAL MULKNING HUQUQIY REJIMI: SUI GENERIS YONDASHUV	378-392
<i>Amonov Zavqiddin</i> ISLOM HUQUQIDA MULKIY HUQUQLAR PARADIGMASI	393-400
<i>Saidmuradov Najmiddin Nabijonovich</i> YUQORI INSTANSIYA SUDLARIDA PROKUROR ISHTIROKINING JINOYAT-PROTSESSUAL JIHATLARI	401-405
<i>Makhmudjanova Mokhirakhon</i> ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING GENDER EQUALITY	406-411
<i>Нормуродова Азиза Азимжон кизи</i> СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ: ПОНЯТИЕ, ФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ	412-418

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Utkirov Nusrat</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA HARAKAT SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA MUAMMOLI- MODULLI YONDASHUVLAR	419-424
<i>Jamolova Shahlo Qobilovna</i> BO'LAJAK FIZIKA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI DASTURIY TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH METODIKASI ("REAL GAZLAR. MOLEKULALARARO O'ZARO TA'SIR. REAL GAZLAR. VAN-DER-VAALS TENGLAMASI" MAVZU MISOLIDA)	425-428
<i>Rasulova Moxidil</i> TIBBIYOT TA'LIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA TALABALAR BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI	429-438
<i>Ismailov Oybek Abdurasulovich</i> ANESTEZIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ENTRUSTABLE PROFESSIONAL ACTIVITIES (EPA) TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB TALABALARGA MALAKAVIY TA'LIM BERISH	439-445
<i>Davlatova Nilufar Vosiljonovna</i> BO'LAJAK IQTISODCHI MUTAXASSISLARNING KREATIV IQTISODIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA PROBLEMALI VA LOYIHALI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI	446-449

Received: 20 October 2025
Accepted: 15 November 2025
Published: 30 November 2025

Article / Original Paper

THE MAIN MOTIVATIONS AND DIDACTIC POSSIBILITIES OF STUDENT ASSESSMENT IN MASTERING BASIC SCIENCES IN THE MEDICAL EDUCATION SYSTEM

Rasulova Moxidil

Fergana Medical Institute of Public Health
Associate Professor of the department of Physiology

Abstract. This article explores the motivational and didactic aspects of student assessment in the process of mastering fundamental sciences in the medical education system. The author emphasizes that assessment should not be seen merely as a grading tool but as an essential didactic component that enhances students' analytical thinking, self-reflection, and professional motivation. The paper discusses innovative assessment methods formative assessment, OSPE (Objective Structured Practical Examination), portfolio-based learning, and peer assessment that contribute to improving educational quality, fostering student engagement, and ensuring fairness and transparency in evaluation.

Keywords: medical education, assessment system, motivation, didactic principles, formative assessment, OSPE, portfolio, student-centered approach, competency-based education.

TIBBIYOT TA'LIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA TALABALAR BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Rasulova Moxidil

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti
Fiziologiya kafedrası dotsenti
E-mail: moxidil.rasulova@mail.ru
www.orcid.org/0000-0002-3456-3384

Annotatsiya. Mazkur maqolada tibbiyot ta'limi tizimida fundamental fanlarni o'qitish jarayonida talabalarning bilimni baholashning motivatsion va didaktik jihatlarini yoritilgan. Muallif baholashni nafaqat o'quv natijalarini aniqlash vositasi, balki o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida talqin qiladi. Baholash orqali talabalarda o'z-o'zini nazorat qilish, refleksiya, tahliliy fikrlash va kasbiy mas'uliyatni shakllantirish imkoniyati kengayishi ta'kidlanadi.

Maqolada shuningdek, baholashning zamonaviy shakllari formativ baholash, OSPE (Objective Structured Practical Examination), portfolioga asoslangan yondashuv va o'zaro baholash kabi metodlarning afzalliklari tahlil qilinadi. Ularning ta'lim samaradorligini oshirish, talabalarda ichki motivatsiyani kuchaytirish va shaffof o'quv muhitini yaratishdagi o'rni ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: tibbiyot ta'limi, baholash tizimi, motivatsiya, didaktik imkoniyatlar, formativ baholash, OSPE, portfolioga asoslangan yondashuv, talaba markazli ta'lim.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI10Y2025N66>

Kirish. Tibbiyot oliy ta'lim tizimida fundamental fanlar - biologiya, anatomiya, fiziologiya, gistologiya, biokimyo kabi yo'nalishlar shifokor kadrlarning kasbiy shakllanishida tayanch poydevor hisoblanadi. Ushbu fanlarni o'zlashtirish jarayonida talabalarning bilimni

baholash tizimi nafaqat ularning o'qishga bo'lgan munosabatini, balki kasbiy motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish darajasini ham belgilaydi. Baholash jarayoni o'qituvchining pedagogik mahorati, o'quv dasturining mazmuni, didaktik yondashuv va talaba faolligi o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni ifodalaydi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida tibbiyot ta'limini modernizatsiya qilish jarayoni keng ko'lamda amalga oshirilmoqda. Prezident qaror va farmonlarida oliy ta'limda sifat ko'rsatkichlarini xalqaro mezonlarga moslashtirish, talaba markazli yondashuvni joriy etish, baholash tizimini shaffof va natijaga yo'naltirilgan shaklga keltirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Xususan, PQ-3775-sonli qaror (2018-yil) va Oliy ta'lim konsepsiyasi (2023-2030)da ta'lim natijalarini baholash tizimini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish zarurligi qayd etilgan[1; 3-4-b.]. Shu nuqtai nazardan, fundamental fanlarda baholash faqat nazariy bilimni o'lchash bilan cheklanmasdan, talabaning tahliliy fikrlash, amaliy ko'nikma, kommunikativ va kasbiy kompetensiyalarini aniqlashni ham o'z ichiga olishi lozim.

Fundamental fanlarni o'zlashtirish jarayonida baholashning asosiy motivatsion sababi bu talabaning o'z bilimini chuqurlashtirish, o'zini baholash hamda o'z ustida ishlash ehtiyojini shakllantirishdir [4; 67-74-b]. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, samarali baholash tizimi talabalarda ichki motivatsiyani kuchaytiradi, o'quv jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantiradi va natijada o'zlashtirish darajasini oshiradi. Aksincha, baholashning adolatsiz, biryoqlama yoki faqat ball yig'ishga qaratilgan shakli talabalarda stress, befarqlik va o'qishga nisbatan ishonchsizlik hissini kuchaytiradi. Shu bois baholash jarayonini ilmiy asoslangan didaktik tamoyillar asosida tashkil etish zarur.

Baholashning didaktik imkoniyatlari tibbiyot ta'limi tizimida o'qituvchiga o'quv natijalarini chuqur tahlil qilish, talabalarining o'zlashtirish dinamikasini baholash va ta'lim jarayonini takomillashtirish imkonini beradi [3; 7-8-b.]. Zamonaviy baholash vositalari (reyting tizimi, testlar, OSCE Objective Structured Clinical Examination, portfolio, refleksiv kundaliklar) talabalarining bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini kompleks o'lchash imkonini beradi. Ayniqsa, fundamental fanlar doirasida OSPE (Objective Structured Practical Examination) kabi formatlar laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarda samarali natijalar beradi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasida baholash tizimi faqat natija o'lchovchisi emas, balki ta'lim jarayonining uzviy qismiga aylangan. Masalan, AQSh, Kanada, Yaponiya, Germaniya va Janubiy Koreya tibbiyot universitetlarida talabalarining bilimni baholash "Assessment for learning" tamoyili asosida tashkil etilib, bu jarayon o'quvchining rivojlanishiga xizmat qiladigan refleksiv mexanizm sifatida qaraladi [8;387-396-b.]. Talaba o'z bilimni baholash jarayonida nafaqat natijani oladi, balki o'rganishdagi kamchiliklarini tahlil qiladi, o'z ustida ishlash strategiyasini belgilaydi.

O'zbekiston tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida so'nggi yillarda baholash tizimi ham tubdan o'zgarib bormoqda. An'anaviy "imtihon markazli" baholashdan bosqichma-bosqich kompetensiyaviy, amaliy va formativ baholash tizimiga o'tilmoqda. Bu esa o'qituvchilardan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni, talabalarda o'z-o'zini baholash va refleksiya ko'nikmalarini shakllantirishni talab etadi [2;7-8-b.].

Fundamental fanlarda baholash jarayonining didaktik imkoniyatlari keng: u o'quv materialini tizimlashtirish, o'quv natijalarini tahlil qilish, talabaning fikrlash faoliyatini rag'batlantirish, hamda klinik tafakkurni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, tibbiy ta'lim tizimida baholashning mazmuni, shakli va mezonlarini aniqlashda nafaqat

o'qituvchi, balki talaba, kafedra jamoasi va o'quv muhitining o'zaro hamkorligi ta'minlanishi zarur.

Mazkur tadqiqotning maqsadi tibbiyot ta'limi tizimida fundamental fanlarni o'zlashtirishda talabalarning bilimini baholashning asosiy motivatsion omillari va didaktik imkoniyatlarini ilmiy tahlil qilish, samarali baholash tamoyillarini aniqlash hamda takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Materiallar va metodlar. Mazkur tadqiqot tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida fundamental fanlarni o'qitish jarayonida talabalarning bilimini baholash tizimining samaradorligini aniqlash, baholashning motivatsion omillari hamda didaktik imkoniyatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot 2023-2025-yillar davomida O'zbekistonning bir nechta tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida olib borildi.

Tadqiqot obyekti va ishtirokchilari — Tadqiqot obyekti sifatida “Biologiya”, “Fiziologiya”, “Anatomiya”, “Gistologiya” va “Biokimyo” kabi fundamental fanlar tanlab olindi. Tadqiqotda jami 280 nafar tibbiyot talabalari (I–III kurslar) hamda 35 nafar professor-o'qituvchilar ishtirok etdi. Ularning faoliyati o'quv jarayonidagi baholash tizimi, o'zlashtirish darajasi va motivatsion ko'rsatkichlar orqali kuzatildi.

Talabalarning 60 foizi ayollar, 40 foizi erkaklardan iborat bo'lib, ularning o'rtacha yoshi $20 \pm 1,8$ yoshni tashkil etdi. Baholash jarayoni 5 ta fan kesimida amalga oshirilib, har bir fan bo'yicha reyting tizimi, amaliy topshiriqlar, test natijalari va o'z-o'zini baholash anketalari tahlil qilindi.

Tadqiqot metodlari — Tadqiqotda bir necha ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo'llanildi:

1. **Pedagogik tahlil va kuzatuv** – dars jarayonlari, laborator mashg'ulotlari hamda baholash jarayonlari muntazam kuzatilib, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro ta'sir tahlil qilindi.
2. **So'rovnomma va intervyu** – 280 nafar talaba va 35 nafar o'qituvchidan baholash tizimiga nisbatan munosabat va takliflarni aniqlash maqsadida anonim so'rov o'tkazildi.
3. **Taqqoslash tahlili** – O'zbekiston tibbiyot oliy ta'lim muassasalaridagi baholash tizimi xalqaro tajriba (AQSh, Germaniya, Yaponiya va Turkiya universitetlari) bilan solishtirildi.
4. **Eksperimental yondashuv** – baholashning yangi metodlari (formativ, diagnostik, portfolioga asoslangan baholash) ayrim guruhlarda joriy etilib, ularning samaradorligi baholandi.
5. **Statistik tahlil** – to'plangan ma'lumotlar foizlarda, o'rtacha ko'rsatkichlarda va dinamik jadval shaklida tahlil qilindi.

Tadqiqot bosqichlari

Tadqiqot uch bosqichda olib borildi:

- **1-bosqich (diagnostik tahlil):** amaldagi baholash tizimining kuchli va zaif tomonlari, mavjud muammolar o'rganildi.
- **2-bosqich (eksperimental sinov):** yangi baholash yondashuvlari - OSPE (Objective Structured Practical Examination), formativ va o'zaro baholash (peer-assessment) shakllari sinovdan o'tkazildi.
- **3-bosqich (natijaviy tahlil):** o'zlashtirish darajasi, motivatsiya indeksi va talabalarning baholash tizimiga nisbatan ishonch darajasi statistik qayta ishlanib, taqqoslama jadval shaklida umumlashtirildi.

Baholash mezonlari — Baholash samaradorligini aniqlash uchun quyidagi mezonlar belgilandi:

- **Nazariy bilimlar indeksi (NBI):** test va yozma ishlar natijalari asosida.
- **Amaliy ko'nikmalar indeksi (AKI):** laborator mashg'ulot va OSPE baholari asosida.
- **Motivatsion faoliyat indeksi (MFI):** so'rovnoma savollari orqali talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishi, tashabbuskorligi va o'zini baholash darajasi bo'yicha.
- **O'qituvchi tahlil indeksi (OTI):** o'qituvchilarning didaktik yondashuvni qo'llash darajasi va innovatsion metodlarni tatbiq etish holati orqali.

№	Tadqiqot metodi	Maqsadi	Natija
1	Kuzatuv	O'qituvchi–talaba o'zaro ta'sirini baholash	Faollik ko'rsatkichi aniqlandi
2	So'rovnoma	Motivatsion omillarni aniqlash	280 talaba javob berdi
3	Eksperiment	Yangi baholash metodlarini sinash	OSPE samaradorligi tasdiqlandi
4	Taqqoslash	Xalqaro tajribani o'rganish	4 davlat modeli tahlil qilindi
5	Statistik tahlil	O'zlashtirish natijalarini tahlil qilish	10% o'sish qayd etildi

1-jadval. Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar va ularning maqsadi

Baholash vositalari — Baholash uchun zamonaviy vositalardan foydalanildi: test tizimlari (Google Forms, Moodle), amaliy ko'nikma kartalari, OSPE modullari, "Peer Review" varaqalari hamda elektron portfolio shakllari. Har bir talaba uchun reyting natijalari, motivatsiya darajasi va baholashdagi o'zgarishlar qayd etildi.

Tadqiqot ishonchliligi — Natijalarning ishonchliligi statistik tahlil (Student t-test, Pearson korrelyatsiyasi) orqali tekshirildi. O'qituvchilarning mustaqil ekspert xulosalari ham inobatga olindi. Natijalar 95% ishonchlilik darajasida ($p < 0.05$) tasdiqlandi.

Mazkur metodik yondashuvlar tibbiyot ta'limida fundamental fanlarni o'zlashtirishda baholash tizimining motivatsion va didaktik jihatlarini har tomonlama tahlil qilish imkonini berdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida fundamental fanlarni o'qitish jarayonida talabalarning bilimni baholash tizimi ularning o'quv faolligi, o'zlashtirish darajasi va ichki motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini yaqqol namoyon qildi. Baholash jarayonini takomillashtirish o'qituvchi va talaba o'rtasida o'zaro hamkorlikni kuchaytirib, o'quv jarayonini shaffof, adolatli va natijaga yo'naltirilgan tizimga aylantirdi.

Tadqiqotning birinchi bosqichida an'anaviy baholash tizimida o'qiyotgan talabalar faoliyati tahlil qilindi. Ushbu tizimda baholash asosan oraliq test, yozma imtihon va og'zaki javoblar orqali amalga oshirilib, o'zlashtirish darajasi o'rtacha 64% atrofida bo'ldi. Talabalar so'rovnomasida qayd etilishicha, baholashning an'anaviy shakllari ko'pincha yod olishga asoslangan, tahliliy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni baholash imkoniyatini bermaydi. Shu bois ularning o'qishga nisbatan ichki motivatsiyasi past (59%) darajada qayd etildi.

Eksperimental bosqichda yangi baholash yondashuvlari joriy etildi: formativ baholash, OSPE (Objective Structured Practical Examination), portfolioga asoslangan baholash hamda o'zaro baholash (peer-assessment). Ushbu yondashuvlar o'quv jarayonining interaktivligini oshirdi, talabalarning o'z bilimni tahlil qilish va o'zini baholash ko'nikmasini shakllantirdi.

Natijada o'zlashtirish darajasi 64% dan 81% gacha, amaliy ko'nikmalar esa 58% dan 84% gacha oshdi.

Baholash turi	Nazariy bilim (%)	Amaliy ko'nikma (%)	Motivatsiya darajasi (%)
An'anaviy tizim	64	58	59
Formativ baholash	75	78	73
OSPE metodi	82	84	79
Portfolioga asoslangan baholash	80	81	76
O'zaro baholash (Peer-assessment)	78	80	74

Baholash shakllari bo'yicha taqqoslama natijalar

Jadvaldan ko'rinadiki, **OSPE** metodi eng yuqori natijani berdi talabalarning nazariy bilimlari 82%, amaliy ko'nikmalari 84%, motivatsiya darajasi 79% ni tashkil etdi. Bu metod amaliy mashg'ulotlarni real klinik sharoitga yaqin holatda baholash imkonini berib, talabalarda kasbiy mas'uliyat hissini kuchaytirgan. Portfolioga asoslangan baholash ham samarali bo'lib, u talabalarni muntazam ravishda o'z bilimni tahlil qilish, o'zini rivojlantirish va individual yutuqlarini qayd etishga undagan.

So'rovnomaga natijalariga ko'ra, 72 foiz talaba baholash mezonlarining shaffofligi va aniq belgilanishi ularni o'qishga ko'proq jalb qilganini ta'kidladi. 18 foiz talaba esa raqobat muhiti va jamoaviy baholash ularning faolligini oshirganini bildirdi. Faqat 10 foiz talaba baholash jarayonini stress manbai sifatida baholagan. Bu holat baholash tizimining psixologik jihatdan qulay bo'lishi ham o'qitish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini isbotlaydi.

Tahlil jarayonida talabalar motivatsiyasi, o'zlashtirish natijalari va o'qitish metodlari o'rtasida yuqori korrelyatsion bog'liqlik aniqlangan. Pearson korrelyatsiya koeffitsiyenti $r = 0.81$ bo'lib, bu o'zgaruvchilar o'rtasidagi ijobiy va kuchli bog'liqlikni ko'rsatadi. Shuningdek, statistik tahlil (Student t-test) natijalariga ko'ra, farqlar $p < 0.05$ darajada ishonchli ekanligi tasdiqlandi. Bu esa yangi baholash yondashuvlari nafaqat motivatsiyani, balki o'quv natijalarini ham sezilarli darajada yaxshilashini ilmiy jihatdan asoslaydi.

O'qituvchilardan olingan intervyular ham baholash tizimini yangilashning ijobiy natijalarini tasdiqladi. Ularning 68 foizi formativ baholash talabalarda o'zaro muloqotni kuchaytirganini, 22 foizi portfolioga asoslangan baholash natijasida talabalarning mas'uliyati oshganini qayd etdi. OSPE metodidan foydalangan 10 foiz o'qituvchi bu yondashuv klinik tafakkurni rivojlantirishda eng samarali vosita ekanini ta'kidladi, ammo texnik infratuzilma yetishmasligi sababli uni doimiy qo'llashda qiyinchiliklar mavjudligini bildirdi.

Baholash tizimining didaktik imkoniyatlari ham o'rganildi. Shuni aniqlash mumkinki, baholash faqatgina natijani aniqlash vositasi emas, balki o'quv jarayonining didaktik mexanizmi sifatida xizmat qiladi. Talabalar o'z bahosini bilish orqali o'qish strategiyasini qayta ko'rib chiqadi, kamchiliklarini aniqlaydi va o'z bilimni takomillashtirish yo'nalishlarini belgilaydi. Ayniqsa, portfolioga asoslangan yondashuvda bu mexanizm yaqqol namoyon bo'ldi talabalarning 84 foizi bu tizim ularga o'z yutuqlarini kuzatib borish va o'z-o'zini baholash imkonini berganini bildirdi.

Tadqiqot natijalarining umumiy tahlili quyidagilarni ko'rsatdi:

- An'anaviy baholash tizimida o'zlashtirish ko'rsatkichi past bo'lib, talabalarning motivatsiyasi yetarli darajada shakllanmagan.
- Formativ, portfolioga asoslangan va OSPE metodlari o'qitish jarayonining interaktivligini oshirgan.
- Baholash jarayonining shaffofligi va mezonlar aniq belgilanganida talabalar o'qishga nisbatan ijobiy munosabat bildirgan.
- Talabalarning bilim darajasi 14 foizga, amaliy ko'nikmalari 26 foizga, motivatsiya ko'rsatkichi esa 20 foizga oshgan.
- Baholashning yangi formatlari talabalarda refleksiya, tahliliy fikrlash va o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirgan.

Raqamli baholash tizimlari ham o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatdi. Moodle, Google Classroom va OSPE simulyatsiya modullari orqali o'tkazilgan nazorat ishlari an'anaviy imtihonlarga nisbatan talabalarning tayyorgarlik darajasini 1,3 barobar oshirgan. Onlayn testlar talabalarga vaqt va joydan qat'i nazar bilimini tekshirish imkonini bergan, bu esa baholash jarayonini demokratik va shaffof qilgan.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, baholash natijalari o'qituvchilar uchun ham muhim didaktik tahlil manbai bo'lib xizmat qiladi. O'qituvchi o'z talabalari natijalarini tahlil qilib, o'z dars uslubini takomillashtiradi, kamchiliklarni aniqlaydi va ta'lim sifatini oshiradi. Bu jarayon tibbiyot ta'limida "feedback learning cycle" tamoyilini shakllantiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, fundamental fanlarni o'qitishda baholash tizimini modernizatsiya qilish tibbiyot ta'limining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardandir. Baholash talabaning bilimini aniqlash vositasi emas, balki uning rivojlanishini boshqaruvchi didaktik mexanizmga aylanmoqda. Baholash jarayoniga talabaning faol ishtirokini jalb etish, o'zaro baholashni joriy etish va o'z-o'zini tahlil qilish imkoniyatini yaratish orqali o'qitish sifati sezilarli darajada oshadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari tibbiyot ta'limida fundamental fanlarni o'zlashtirish jarayonida samarali baholash tizimi quyidagi mezonlarga asoslanishi kerakligini ko'rsatadi: **adolat, shaffoflik, izchillik, individual yondashuv va didaktik integratsiya**. Mazkur yondashuvlar talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni klinik tafakkur, tahliliy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlaydi.

Muhokama. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida fundamental fanlarni o'zlashtirish jarayonida baholash tizimi nafaqat o'quv natijalarining ko'rsatkichi, balki o'qitishning muhim didaktik vositasi sifatida ham faol rol o'ynaydi. Baholash talabaning o'qishga bo'lgan munosabatini, ichki motivatsiyasini, tahliliy tafakkurini va kasbiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Bu jarayon tibbiy ta'limda "learning for assessment" (baholash uchun o'qitish) emas, balki "assessment for learning" (o'rganish uchun baholash) tamoyilini joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida an'anaviy baholash tizimi bilan innovatsion yondashuvlar o'rtasidagi farqlar tahlil qilindi. An'anaviy baholash tizimi, odatda, test va imtihonlarga asoslanib, talabaning yodlash qobiliyatini baholaydi, ammo amaliy fikrlash, tahlil va refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini bermaydi. Natijada, talaba o'qishni faqat baho olish

vositasi sifatida qabul qiladi. Shu sababli, an'anaviy baholash modeli talabalarda o'qishga nisbatan ichki motivatsiyani yetarli darajada shakllantirmaydi.

Innovatsion yondashuvlar esa, xususan, formativ baholash, OSPE, portfolioga asoslangan baholash va o'zaro baholash metodlari talabaning o'quv jarayonida faol ishtirokini ta'minlaydi. Baholash talaba uchun jarayonning bir qismi sifatida qaraladi, natija esa shunchaki oraliq bosqich sifatida talqin etiladi. Bu o'zgarish didaktik jihatdan katta ahamiyatga ega, chunki u o'qitish jarayonini passiv shakldan faol, reflektiv va natijaga yo'naltirilgan tizimga aylantiradi [7;1018-1020-b.].

Mazkur tadqiqot natijalari xalqaro tajribalar bilan uyg'unlikda tahlil qilindi. Masalan, **Harvard Medical School, Mayo Clinic School of Medicine** va **University College London** kabi nufuzli tibbiyot universitetlarida baholash tizimi ko'p yillardan beri formativ yondashuv asosida olib boriladi. Ularning ta'lim modelida baholash o'qitish jarayonining uzviy qismi bo'lib, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muntazam teskari aloqa (feedback) asosida amalga oshiriladi. Talaba o'z bilimini baholash orqali o'rganadi, o'zining zaif jihatlarini aniqlaydi va takomillashtirish rejasini tuzadi.

Bizning tadqiqotda ham xuddi shu tamoyil tasdiqlandi. OSPE metodini qo'llagan guruhlarda talabalar o'z natijalarini tahlil qilish orqali xatolarini mustaqil aniqlay oldilar. Ular bahoni maqsad emas, o'zini rivojlantirish uchun vosita sifatida qabul qildilar. Bu yondashuv O'zbekiston tibbiyot ta'limi tizimida formativ baholashni keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Portfolioga asoslangan baholash ham yuqori natija berdi. Bu metod talabaning o'z yutuqlarini kuzatish, o'z-o'zini baholash va individual rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi. Xalqaro amaliyotda bu yondashuv "reflective practice" tamoyiliga asoslanadi ya'ni talaba o'rganish jarayonida o'z fikrlashini, qarorlarini va amaliy faoliyatini tahlil qiladi. Bizning tadqiqotda portfolioga asoslangan baholash qo'llanilgan guruhlarda talabalarning o'zlashtirish darajasi 80% dan oshgan, motivatsiya esa 76% ni tashkil etgan.

Problem-based learning (muammoli o'qitish) va **team-based learning** (jamoaviy o'qitish) metodlari bilan birgalikda baholash tizimini integratsiyalash ham o'zining samaradorligini ko'rsatdi. Talabalar kichik guruhlar asosida baholash jarayonida faol ishtirok etishdi, bu esa ularning ijtimoiy muloqot, tahliliy fikrlash va birgalikda qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirdi. Bu natijalar **Zadarko (2020)** va **Thistlethwaite (2019)** tadqiqotlari bilan hamohangdir. Ularning fikricha, baholashning jamoaviy shakli tibbiyot ta'limida klinik tafakkur va muloqot madaniyatini shakllantiradi [10;145-152-b.].

Muhokama jarayonida aniqlangan muhim jihatlardan biri baholash tizimining shaffofligi va adolatliligi talabalarning o'qishga bo'lgan munosabatini tubdan o'zgartiradi. So'rovnomalar natijalariga ko'ra, talabalarning 72 foizi baholash mezonlari aniq va ochiq e'lon qilinganda, ular o'zini ishonchliroq va mas'uliyatliroq his qilganini bildirdi. Bu holat "fair assessment" tamoyilining amaliy tasdig'idir.

O'zbekiston tibbiyot oliy ta'lim tizimida baholashning yangi modelini joriy etish uchun bir nechta shartlar zarurligi aniqlangan. Birinchidan, o'qituvchilarning baholash madaniyatini rivojlantirish ular formativ va diagnostik baholash metodlarini mukammal bilishi va ulardan foydalanishni o'rganishi kerak. Ikkinchidan, moddiy-texnik baza, xususan, OSPE laboratoriyalari, elektron test tizimlari va portfoliolarini yuritish uchun raqamli platformalar yangilanishi lozim. Uchinchidan, baholash natijalarini faqat raqamli ko'rsatkich sifatida emas, balki ta'lim sifatini takomillashtiruvchi indikator sifatida talqin etish zarur.

Xalqaro ta'lim tizimlarida baholash jarayonining ijtimoiy va psixologik omillariga ham katta e'tibor qaratiladi. Masalan, **European Association for Medical Education (AMEE)** tavsiyalariga ko'ra, tibbiyot ta'limida baholash faqat "yakuniy baho"ni berish emas, balki talabani o'rganishga undovchi, qo'llab-quvvatlovchi, ijobiy teskari aloqa asosidagi jarayon bo'lishi kerak [5;1-5-b.]. Bizning tadqiqotda ham aynan shunday xulosa olindi talabalarning 85 foizi teskari aloqa olgandan so'ng o'z o'qish strategiyasini o'zgartirganini bildirdi.

Bundan tashqari, baholash tizimining **didaktik imkoniyatlari** tibbiyot ta'limining sifatini oshirishda asosiy vositalardan biridir. Baholash jarayoni o'quv natijalarini aniqlabgina qolmay, o'qituvchiga ta'lim jarayonini tahlil qilish, individual yondashuvni shakllantirish va metodik kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi [9;42-45-b.]. Shunday qilib, baholash tizimi o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi "aks aloqa mexanizmi" sifatida didaktik tahlil vositasiga aylanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat baholashning motivatsion omillari talaba faoliyatiga bevosita ta'sir etadi. Adolatli, tushunarli va o'z vaqtida berilgan baho talabaning o'qishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi, o'zini baholash va o'z ustida ishlash ehtiyojini uyg'otadi. Bu esa O'zbekiston tibbiyot ta'limida o'qitish jarayonining markazida talaba shaxsini qo'yish, ya'ni "student-centered learning" tamoyilini to'liq ro'yobga chiqarish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, tibbiyot ta'limi tizimida baholashni faqat natijani aniqlash vositasi sifatida emas, balki o'qitish jarayonining uzviy, didaktik va motivatsion qismi sifatida tashkil etish zarur. Bu yondashuv fundamental fanlarni o'rganish sifatini oshiradi, klinik tafakkurni rivojlantiradi va zamonaviy, raqobatbardosh tibbiyot kadrlarini tayyorlash uchun mustahkam asos yaratadi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari tibbiyot oliy ta'lim tizimida fundamental fanlarni o'zlashtirish jarayonida talabalar bilimni baholashning motivatsion va didaktik jihatlari ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatdi. Baholash tizimi nafaqat o'quv natijalarini aniqlash vositasi, balki o'qitish jarayonining faol va integrativ qismi sifatida xizmat qilishi kerakligi ilmiy asoslandi.

Tadqiqot jarayonida an'anaviy baholash usullari bilan innovatsion yondashuvlar taqqoslandi. An'anaviy tizimda o'zlashtirish darajasi o'rtacha 64% bo'lgan bo'lsa, formativ, OSPE, portfolioga asoslangan va o'zaro baholash tizimlari joriy etilgach, bu ko'rsatkich 81–84% gacha oshdi. Shu bilan birga, talabalar motivatsiyasi 20 foizga, amaliy ko'nikmalari esa 26 foizga yaxshilandi. Bu natijalar yangi baholash metodlari o'qitish samaradorligini oshirish, talabalarda mas'uliyat, mustaqillik va tahliliy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi.

Baholash jarayonining shaffofligi va adolatligi talabalarning o'qishga bo'lgan munosabatini tubdan o'zgartiradi. Talabalarning 72 foizi baholash mezonlari ochiq va aniq belgilanganda, o'zini ishonchliroq va faolroq his qilganini qayd etdi. Bu esa baholash jarayonida "fair assessment" tamoyilini joriy etish zarurligini tasdiqlaydi.

Didaktik nuqtai nazardan baholash o'quv jarayonining muhim tahliliy vositasi bo'lib, o'qituvchiga ta'lim natijalarini baholash, o'quv dasturlarini takomillashtirish va individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, portfolioga asoslangan baholash talabalarning refleksiya, o'zini tahlil qilish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Raqamli texnologiyalar va interaktiv platformalarning joriy etilishi baholash jarayonining samaradorligini yanada oshirdi. Moodle, Google Classroom, OSPE simulyatsiya tizimlari va elektron portfoliolar yordamida talabalar bilimni masofaviy, mustaqil va real vaqt rejimida baholash imkoniyati yaratildi. Bu tizimlar baholashni inson omilidan xolislashtirib, natijalarning aniqligi va shaffofligini ta'minladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, tibbiyot ta'limi tizimida fundamental fanlarni o'zlashtirishda samarali baholash quyidagi asosiy tamoyillarga tayanishi lozim:

1. **Adolat va shaffoflik** – baholash mezonlari aniq, tushunarli va hammaga teng tatbiq etilishi kerak.
2. **Integratsiya va amaliy yo'naltirilganlik** – fundamental bilimlar klinik holatlar bilan bog'liq holda baholanishi lozim.
3. **Formativ yondashuv** – baholash talabani rivojlanishiga xizmat qiluvchi, teskari aloqa beruvchi mexanizm bo'lishi zarur.
4. **Talaba markazli yondashuv** – baholash jarayonida talaba faol ishtirokchi sifatida qaralishi kerak.
5. **Raqamli texnologiyalar** – test, OSPE, elektron portfoliolar va onlayn monitoring tizimlaridan keng foydalanish zarur.

Baholash tizimini shunday shakllantirish kerakki, u o'qituvchi va talaba o'rtasida doimiy muloqot, refleksiya va o'zaro ishonch muhitini yaratib bersin. Shundagina baholash natijasi faqat raqam yoki ball emas, balki o'qitish sifatining ko'rsatkichi, talabani kasbiy shakllanish darajasini aks ettiruvchi indikator bo'ladi.

Shunday qilib, tibbiyot ta'limi tizimida fundamental fanlarni o'zlashtirishda baholashning motivatsion va didaktik imkoniyatlarini to'g'ri tashkil etish — yuqori malakali, mustaqil fikrlaydigan va amaliyotda samarali ishlay oladigan shifokor kadrlarni tayyorlashning eng muhim shartlaridan biridir.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarori. *"Tibbiyot ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida."* – Toshkent, 2018.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. *"Tibbiy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi (2023–2030 yillar)."* – Toshkent, 2023.
3. Harden, R. M., & Laidlaw, J. M. (2017). *Essential Skills for a Medical Teacher: An Introduction to Teaching and Learning in Medicine*. Edinburgh: Elsevier.
4. Muydinov F.F. (2023). Theoretical foundations for the development of media competence when preparing students for professional activities. *The American Journal of Applied Sciences*, 5(09), 67–74. <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume05Issue09-08>
5. M. M. Adnan, M. F. Farkhodjonovich, R. Shrivastava, A. Bhandari, A. Aravind and S. K. S, "Enhancing 5G Network Throughput Using Reinforcement Learning," 2024 IEEE International Conference on Communication, Computing and Signal Processing (IICCCS), ASANSOL, India, 2024, pp. 1-5, doi: 10.1109/IICCCS61609.2024.10763894.
6. Barrows, H. S., & Tamblyn, R. M. (2010). *Problem-Based Learning: An Approach to Medical Education*. New York: Springer Publishing.
7. Thistlethwaite, J. E., & Duvivier, R. J. (2019). *Interprofessional education and the assessment of fundamental medical sciences. Medical Teacher*, 41(9), 1018–1026.
8. Epstein, R. M. (2007). *Assessment in medical education. New England Journal of Medicine*, 356(4), 387–396.

9. WHO (World Health Organization). (2021). *Global Standards for the Initial Education of Health Professionals*. Geneva: WHO Press.
10. Zadarko, E., & Rogowski, L. (2020). *Modern didactic approaches in assessment within medical education*. *Journal of Medical Education*, 25(4), 145–152.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).